

GAUTENG DEPARTMENT OF EDUCATION

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION

POSSIBLE ANSWERS FOR : XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE HENHLA
(Papila ra Vumbirhi)

XIYENGE XA A
VUTLHOKOVETSERI
XIVUTISO XA 1

- 1.1 Mutlhokovetseri u byela vanhwanyana leswaku va nga ha engeti va pfumelela vavanuna ku tlanga hi vunhwana bya vona. Va fanele ku veka vunhwana bya vona "empfungwe" va byi hlayisa. Mutsari u ri vavanuna va humile hi ku tiyimisela naswona 'va nga ka va nga etleri' va nga si kuma nhwanyana wun'we. Vavanuna va tlanga xitumbelelani hi ku tirhurhumerisa ni ku tiphomisa rihlakahla, vanhwanyana va 'phokotela hikuva se va wu tiva ntlangu wa vona ni xitumbelelani.

[10]

XIVUTISO XA 2

- 2.1.1 Xihlambanyiso. Xivulwa lexi xi vula leswaku a famba hi ndlela (leyinene / a endla) leswinene a nga humi endleleni.
- 2.1.2 U vula leswaku yi hundzuke swilo leswi phasaka vutomi / mahanyelo ya yena / Swilo leswi n'wi tikiselaka vutomi.
- 2.1.3 Milawu yi kona naswona yi tele kambe ku hava loyi a nga ta ku u yi landzelela hinkwayo.
- 2.1.4 "Marhengwe" a vula ku pfa a nga yi landzeleli milawu, a hambuka / tsandzeka.
- 2.1.5 U vula leswaku a ta va komba lomu yena a nga fikaka kona / laha a helelaka kona ku landzelela milawu leyi.

(15)

KUMBE

- 2.2 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi n'wana wa wantima, n'wana wa Afrika loyi a nga ondzisiwa hi ndlala. Ku ondza ka yena hi ku vona hi marito lawa: "Marhambu", "ngoti yo lala" "nyamanyana yo vuna." N'wana loyi a nga na vumundzuku lebyinene kambe vakokwa wa yena va lwile tinyimpi ta misava. Lava poneke eka tinyimpi leti va vuyisa masirha ekaya / va vuya va nga ha ri nchumu. Mutlhokovetseri u vula leswaku "ntshembo wa vona" a ku ri ku humelela ka vatukulu kambe vatukulu va le ku xamisekeni va rhwalela rikoko ra xinkwa. Endzhaku ka malembe ya tlhanu va hlawula mfumo va rivala ku xaniseka ka vona. (15)

KUMBE

- 2.3 (i) I wo rhukana swikwembu. (2)
- (ii) Wu vula leswaku va tikiwa hi leswi va nga tilavela swona (3)
- (iii) I xifaniso xa ku va swikwembu swi nga ha ri na mhaka na hina. (3)
- (iv) I ku huwelela hi matimba swinene hi ka twa ku vava. (2)
- (v) Mintila ya 9 – 10 yi vula leswaku swikwembu swi tipfale tindleve leswaku swi nga twi nchumu ni leswaku Ma-Afrika ya ta huwelela ya ko ya fa marito. (5)

KUMBE

- 2.4 (i) U n'wi hlawurile exikarhi ka vanhwana vo tala ngopfu. (3)
- (ii) U n'wi teka leswaku a ta hanya na wena ntsena. (3)
- (iii) A wu nwi rhandza a ha ri ntsongo a rhandzeka (3)
- (iv) Mi hanye swin'we nkarhi wo leha / malembe yo hlaya. (3)
- (v) Mi kote ku hlula ni ku hundza eka swo biha / swo karhata mi ri vambirhi hikwalaho ka ntwanano wa n'wina. (3)

[15]
[40]

XIYENGE XA B**XIVUTISO XA 3****NTLANGU**

3.1

3.1.1 I rifumo ra Xixurhana. (2)

3.1.2 Gemba a n'wi londza endzhaku ka ku va a n'wi endlele ntirho. (2)

3.1.3 Ndza pfumela. U tshama a dlaya muchayeri wa bazi ra ka Hefuhefu exitichini xa Buluvezi hi hamula. U tlhela a dlaya Xixurhana. (4)

3.1.4 (i) Tsemani – ra fambelana, vutomi bya yena bya tsemiwa hikuva a dlayiwa hi Gemba. (2)

(ii) Matixisa – ra fambelana wa tixisa hi ku dlaya Xixurhana a ehleketa leswaku u ta kuma rifumo kambe u kuma rirhandzu ntsena. (3)

3.1.5 A ri ni makwanga, ni mbilu yo biha yo ka a nga chavi ku dlayisa nuna. Xixurhana a ri xifumi hikuva u ni mavhengele ya khume. (6)

3.1.6 (i) Tsundzukani (2)

(ii) Nkulukumba Khosa. (2)

- 3.1.7
- Hafu ra rifumo yi nyikiwe Saleleni, u ta kuma rifumo leri loko a ri ni malembe ya khume ntlhanu.
 - Kotara yi nyikiwe vatsoniwa ni swidyuhati swa Vatsonga khume ra malembe hi ku landzelelana.
 - Kotara yo hetelela yi lawuriwa hi rhavi ra bangi ya "First National" ya Tiyani ku ringana malembe ya makume-nharhu.
 - Endzhaku ka malembe lawa bangi yi ta hundzisela ntswalo wa kona eka ntukulu wa Xixurhana.
 - Loko Saleleni o pfumala n'wana ntswalo wa kona wu ta nyikiwa masocha ya tiko.
 - Matixisa u nyikiwa rirhandzu ra Xixurhana hinkwaro. (7)

[30]

KUMBE

- 3.2
- Makwanga ya Matixisa ya endle leswaku a pfluxa vunghana bya vuxengi na Gamba.
 - Matixisa u kombele vhengele rin'we eka Xixurhana ku nga nuna wa yena.
 - Xixurhana a nga yi twisisi mhaka leyi u vula leswaku leswi nga swa yena i swa Matixisa.
 - Matixisa u ya eka xigevenga Gamba Khumbuza a ya n'wi kombela ku n'wi 'susela xifamiso xa nuna wa yena.
 - Ro sungula a va pfumelelani hikuva Matixisa a nga vuli xivangelo xa ku dlaya nuna.
 - Matixisa u tlhelela nakambe eka Gamba, endzhaku ka ku va Xixurhana a n'wi vutise leswaku i yini lexi a xi fambelaka emikhukhwini.
 - Matixisa u tshembisa Gamba kotara ya rifumo ra Xixurhana.
 - Gamba u ngungumela a ya dlaya Xixurhana emahlweni ka Matixisa. Matixisa wa tiririsa a endla wonge a nga ri tivi kungu leri.
 - Matixisa u famba na Gamba ebangi ya "First National" leswaku a ya va mbhoni loko ku aviwa rifumo ra Xixurhana. 3x10=[30]

XIYENGE XA C

XIVUTISO XA 4

NOVHELE

4.1

- | | | |
|-------|---|-----|
| 4.1.1 | Yandheya | (2) |
| 4.1.2 | A ku tisiwe nhwana loyi a nga onhiwa / bihisiwa emirini hi Fumani. | (3) |
| 4.1.3 | Baloyi. Eka Madizi. | (4) |
| 4.1.4 | Fumani | (2) |
| 4.1.5 | Ntiyiso | (2) |
| 4.1.6 | Ntsendzeleki. A fike eka ntangha nkaye. | (4) |
| 4.1.7 | Ri vula leswaku a swi nyumisa ku va a kume n'wana a ha ri xihlangi. | (2) |
| 4.1.8 | Papila leri a ri tsaleriwe Beauty ni norho wa Fumani. | (5) |
| 4.1.9 | Hlamalani | (2) |

4.1.10 Eyunivhesithi ya Natala, a dyondzela vudokodela.

(4)
[30]

4.2 Vugangu ni ku tsutsumela swa masangu wa ha ri Xihlangi swi tisa ku xaniseka evuton'wini

- Leswi hi swi vona hi Ntsendzeleki – u rhandzane na Fumani a ha ri xihlangi lexi a xi ri eka ntangha nkaye.
- U biha emirhini ni swa tidyondzo swi onhaka.
- U sungula ku xaniseka loko a heleketiwa eka va Fumani laha a tirha wonge u lovoriwile.
- U kuma papila leri a ri tsaleriwe Beauty hi Fumani loyi a tshembisaka Beauty leswaku u ta n'wi teka.
- Loko Fumani a vuya ekaya eka Madizi u lorha Beauty.
- Ntsendzeleki wa baleka "evukatini u famba a nga tivi lomu a ya kona
- U hlangana na Hlamalani loyi a nga n'wi hlanganisa na manana Nkothasi.
- Loko a kume ntirho eka Ngwenya-Nkelenge a fanele ku tirha hi ku tikarhata swinene
- Ku va a kume n'wana a ha ri ntsongo naswona a pfumala dyondzo swi n'wi endla leswaku a tirha a bebule n'wana naswona a tirha a nga ntshuxekanga.
- Loko mbyana ya Ngwenya-Nkelenge yi kandziyiwe hi movha, nandzu wu rhwexiwa yena naswona u heleriwa hi ntirho.
- Ku tshemba ka yena ku le ka Hlamalani. Ntsendzeleki na Hlamalani va kumana ni nghozi ya movha kutani Hlamalani a lova.
- Loko Ntsendzeleki a ta vonana na Fumani exibedlhela u tikuma a ri eku xanisekeni nakambe hikuva a fanele a hlawula ku ya hanya na Fumani hikwalaho ka n'wana wa vona Ntiyiso kambe ku nga ha ri hi mhaka ya rirhandzu.

3x10=[30]

END